

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:

אורה - זו תורה.

וכך הוא אומר:

"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה

משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858, ד.ג. שדה-גת * טל': 08-8581440 * פקס: 08-8503835

שנת תשס"ו

פרשת ויגש

א. כלי יקר.

פרק מד' פסוק כא':

וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עַלְיוֹ. [כא] הוֹרְדֵהוּ אֵלַי וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עַלְיוֹ. הַשָּׁה. לַחֲמֵי נִפְקָא מִינָה אָמַר שְׂוִירִדוּהוּ אֵלָיו וְשָׂרְצוּנוּ לְשׁוּם עֵין הַשְּׁגָחְתוּ עַלְיוֹ. וְעוֹד קָשָׁה, שְׁלֵא מְצִינּוּ שְׂוִסְף אָמַר "וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עַלְיוֹ". בְּשִׁלְמָא מַה שְּׁאָמַר לוֹ: "אֲדֹנֵי שְׁאֵל אֶת עַבְדִּי לֵאמֹר הֵישׁ לְכֶם אָב אוֹ אֶחָ", אִף עַל פִּי שְׁלֵא מְצִינּוּ שְׂוִסְף שְׁאֵלָם עַל זֶה, מִכָּל מְקוֹם מִכַּח הַתְּרוּץ אָנוּ לְמַדִּין מַה עָלָה עַל דַּעַת הַמְּקַשָּׁה, כִּי מֵאֲחֵר שְׁבַקְרָכוּ לְתַרְץ אֶת עַצְמָם בְּעֵלִילַת "מְרַגְלִים אֲתָם" וְלֹמַר: "יֵשׁ לָנוּ אָב זָקֵן" וְגו', וְכִמוּ שְּׁאָמְרוּ: "וְהִנֵּה הִקְטַן אֶת אֲבִינוּ הַיּוֹם" וְגו' (לעֵיל מ.ב.יג.), הִיָּה דוֹמָה לָהֶם כְּאֵלוּ שְׁאֵלָם בְּהִדְיָא עַל זֶה, כִּי וּדְאֵי יַדְעַת שְׁאִין אֲנַחְנוּ מְרַגְלִים, אֲלֵא שְׁבִאֵת לְחַקֵּר עַל יַדֵּי זֶה אִם יֵשׁ לָנוּ אָב אוֹ אֶחָ. עַל כֵּן "וְנֹאמַר אֶל אֲדֹנָי" וְכו', לְפִי שְׁהַבְנֵנוּ פּוֹנְתָהּ, וְעַל פִּי זֶה הַשְּׁבָנוּ, לֹא כַּחֲדָנוּ דְבַר. אֲבָל מֵאֲמַר "וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עַלְיוֹ" לֹא מְצִינּוּ שְׂדַבְרֵי יוֹסֵף זֶה כִּלְלֵי אֶפְלוּ בְרַמְזוֹ.

וְנִרְאָה לְפָרֶשׁ, שְׁשִׁימַת עֵין זֶה אֵינוּ שִׁימַת עֵין הַשְּׁגָחְתוּ, אֲלֵא לְפִי שְׂוִסְף אָמַר לָהֶם שְׁעַל יַדֵּי בְנֵימִין הוּא רוֹצֵה לְבַחֲוֹן דְּבַרְיָהֶם, כְּמוֹ שְׁכָתוּב: "בְּזֹאת תִּבְחַנּוּ" וְגו' (שם פסוק טו), וְאִם כֵּן הִיָּה רְצוֹנוֹ לְשׁוּם עֵינֵי עַלְיוֹ וְלִרְאוֹת עַל יָדוֹ אִם דְּבַרְיָהֶם כְּנִים אוֹ לֹא. וְהַמְּפָרְשִׁים אָמְרוּ, שְׁמִתְחַלָּה נֹאמַר שֵׁם "וְיִבְחַנּוּ דְּבַרְיָכֶם" (שם פסוק טז), וְאַחַר שְׁהָיוּ בְּמֵאָסָר אָמַר לָהֶם "וְיֹאמְנוּ דְּבַרְיָכֶם" (שם פסוק כ), כִּי הַבְּחִינָה הִיָּנוּ דְרִישָׁה וְחֻקִּירָה כְּקִטְוִן²³ מְסִית לְפִי תַמוֹ, וְלֹא נִתְרַצוּ הָאֲחִים לְזֶה, כִּי אָמְרוּ כֵּן יִלְמְדוּהוּ לְדַבֵּר תּוֹעֵה, וְבַחֲרוּ לִישֵׁב בְּמֵאָסָר. וְאַחַר כֵּן הוֹצִיאָם מִן הַמֵּאָסָר וְאָמַר לָהֶם: "וְיֹאמְנוּ דְּבַרְיָכֶם", בְּלֹא דְרִישָׁה וְחֻקִּירָה, וְלִזְנוּ נִתְרַצוּ לְהַבִּיאֵו. וְעַל כֵּן אָמַר לוֹ כָּאֵן שְׁאֵתָה אֲמַרְתָּ "וְאֵשִׁימָה עֵינֵי עַלְיוֹ", כִּי בְּהַבְּאֵתוֹ לְבַד תִּרְאָה שְׂדַבְרֵינוּ נֹאמְנוּ מְאֹד, וְאִיךָ נִהַפְכַתָּ עַלְיוֹ כְּרַגְע לְהַתְּגוֹלֵל וְלְהַתְּנַפֵּל עַלְיוֹ.

אלו

1. קטע הראשון מצלה פרשנו אלוות, התוכל לננות ולהסביר?
2. מה בצטט אלוותו הציקרית והצקרונית?
3. מה הדרתו המצממת לאלה "שימת עין" ולמה חסו לו להדגיש זאת?
4. מה ההבדל בין: "ויבחנו" לבין "ויאמנו"?
5. מה רצה יוסף, מה לא הסכימו האחים ואלו מה המסופר נאותו?
6. לאור זאת מה היתה טענתם?

* * *

ויגש

ג
42. "וחטאתי לאבי כל הימים" (שם). רבינו מרייק מפסוקנו את אשר רש"י למד מפסוק לב.

ד
43. כי כל בניו כודאי יקרים לו, ואם כן מה אולמיה האי צער מהאי צער, והאם אין כאן 'מום שבך', שהוא, יהודה, יגרום לסבל אביו כמו שהטיח כלפי יוסף "ומרשעים יצא רשע"! על זה באו שתי תשובות לדבר. 44. יהודה מוריד מעצמת מסירות הנפש שלו ("ישב נא עבדך תחת הנער") בטענה האנוכית כאילו הוא מרויח ("טוב לי") שהוא אישית לא יצטרך לסבול לראות את סבל אביו, כי אינו דומה כוח הידיעה לכוח הראיה. 45. ואשר לטענת 'מום שבך' בסוגית "מרשעים יצא רשע", משיב רבינו כי אינו דומה 'אותו צער' (על אבדן בגלימין, ולכן "כרע" בה"א הידיעה, המציין את הרעה הידועה והקשה מכולן) לצער שיהיה לאביו מהעדר יהודה או אח אחר.

ב. ספורנו עם פירוש הרב י. קופרמן.
פרק מד' פסוקים לג', לד':
(לג) ועתה ישב נא עבדך תחת הנער.
לפיכך אני מבקש להיות עבד
תחתיו, כדי שלא אחטא לאבי כל הימים,
כמו שקבלתי עלי. 42.
(לד) כי איך אעלה. אף על פי שקשבתני
שיצטער עלי, טוב לי שלא
אך אנו 44 באותו הצער 45.

אילן

1. מה צורך פרשנו מפסוק לד', האם ופאה זה שונה ממה שפאר רש"י מן הפסוק הקודם?
2. מה הקשיים שמתצוררים מן הנאמר בפסוק לד', עליהם מחפש פרשנו מצנה?
3. מהי אותה "מצנה אנוכית" כאילו?
4. "אינו דומה כוח הידיעה לכוח הראיה", מה פירוש הדבר ואיך זה כוצל?

* * *

(כד) אל תרגזו בדרך. רגז לשון רתת ותנועה. ויאמר בבאו מן הפחד על הרוב, לב רגז 46.
ורגזו וחלו 47, ותחתי ארז 48, ומימך ברגזה ובדאגה תשתת 49, ולכן הנכח בעיני בפסוק הזה שאמר להם יוסף אל תשחרו בדרך, והענין כי בעבור נשאם בר ולחם ומזון וטוב מצרים בימי הבצרות יפחדו אולי בדרך בלכתם יבואו עליהם ליסטים, וכל שכן בשובם עם כל רכושם ולא ימהרו לדבר 50, ולכן אמר להם שילכו בזריזות וימהרו לבא. כמו שנאמר מהרו ועלו אל אבי 50, ואל יפחדו כלל בדרך כי שמו עליהם, שהוא המושל בכל ארץ מצרים וחיי כל הארצות ההם בידו, וממוראו יראו הכל וילכו ויבאו לשלום:

ג. רמב"ן.
פרק מה' פסוק כד':

אילן

1. מה הקושי לכאורה בשימוש במלה: "תרגזו" ואיך פרשנו מארבה?
2. מה היתה צריכה להיות סיבת הפחד שלהם - לדעת פרשנו?
3. מה בדיוק מורה להם יוסף וצ"ל סמך מה הוא צושה כן?
4. פירושו זה של הראב"ן הוא פניאוד לרש"י ולמדרשים, התוכל לעצור ממה הוא פחד בפירושו זה דוקא?

* * *

אחר כך סיפר שבאו לאביו וספרו לו כבוד יוסף, ויפג לבו, לומר שנהפך מחום לקור ונתקרר ויחלש. וכשומעו דברי יוסף וראה בפועל העגלות שלא נמצאו בכל הארצות זולתי במצרים. ותחוק לבו ורוחו. ולפי שלקנה מיד השלימות שאבד אמר: ויאמר ישראל ולא אמר יעקב. ורבותינו אמרו 56 כי רמז העגלות הוא סוד עגלה ערופה. והוא האמת כי הוא ממסורת הברית שמסר לו יעקב. וזהו לפי שאמר וירא את העגלות אשר שלח יוסף. ולמעלה אמר אשר שלח פרעה. ובמדרש הגלוי אמרו 56 אותן עגלות ששלח פרעה לשאת אותו. היתה ע"ז חקוקה עליהם ועמד יהודה וטרפם. למוד הוא אותו השבט לשרוף ע"ז שנאמר ויעזבו שם את עצביהם וישאם דוד ואנשיו. מהו וישאם ויטרפם. כד"א ותעל משאת העיר. עמד יוסף ונתן להם עגלות אחרית ולכך כתיב וירא את העגלות אשר שלח יוסף ע"כ.

ד. צרור המור.

פרק מה' פסוק כו':

אילן

1. ממה בדיוק התרשט יעקב וממה?
2. מה פא ללמד שינוי הלשון במקום יעקב ישראל וצ"ל מה זה מבוסס?
3. פרשנו מנסה להסביר את השינוי בפסוקים בקשר למי הלח את הצללות, ממה זה כולל חשב?
4. פרשנו - עפ"י המדרש - מספר לנו כי דוקא יהודה הוא שרף את צללות פרעה, מה רמז אפשרי יש לכך ומה הרציון פניה?

2/10

עוד יוסף חי וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם:

ויפג לפרש ויפג מלשון העמדה. כאשר יעשה אדם פעולה מה ויעמוד ויגוה ממנה ולא יפעול עוד. וכן כתוב (תהלים ע"ז) ידי לילה נגרה ולא תפוג שלא תנוח

מלגרות (איכה ב') אל תחני פגת לך שלא תנוח מלצכות והעד שכתוב אחריו אל תדום בת עיניך. כי אמנם (ב) כאשר ישמע אדם בשורה טובה פתאום אפשר שימות מגודל הששון כמו שאירע לשרה לדברי חז"ל. ולכן הזהירונו אל תכנס לביתך פתאום. והטעם שהרוחות החיוניות המתפשטות באברים להניעם לפעולתם עיקרם בחדרי הלב וכאשר ישמעו נענוט הלב חזק ואמין נגד טבעו אשר יתנועע ויפתח מרוב השמחה בשמעו הבשורה ירולון כמראה הבזק כלפי חוץ כי כן דרכם. ואנחנו נראה ההפך באדם המפחד שאז כל הרוחות יעזבו קלוות האברים ויכנסו אלל הלב לעזרו כי בהתפחדו יסגר בעלמו באופן שילגנו ויתלכנו פניו וידו ורגליו. כן בדבר הזה בהפכו. וכאשר תנועת השמחה חזקה למאד גם הרוחות יתפזרו אל הקלוות ויתפרדו איש מעל אחיו ויעזבו הלב ריקס וימות האיש ההוא כעת רגע. פירש לנו הכתוב הזה שהיה מחסדי הי"ת עם יעקב שלא מת בשמעו עוד יוסף חי ורוחותיו לא התנועעו בחזקה כאשר היה מן הראוי. מן הטעם שלא האמין בתחלה לדברים שספרו אליו בניו עד שמעט מעט הבין הדבר על בוריו ולא שמע הבשורה ברגע כמימריה ותבוא אליו בלאט ויוכל להתאפק ולא מת. וז"ש ויפג לבו פי' שעמד לבו מתנועתו הגדולה שהיתה ראויה על השמועה ההיא על כי לא האמין להם מכל וכל עד כי דברו אליו את כל דברי יוסף וירא את העגלות וביני ביני איהיה ליה שטותי' ששמע והבין הדברים במחון מחון ולא אירע לו חזקה בלתי טהור. ד"א עוד יוסף וגו' וכי הוא מושל בכל ארץ מצרים ויפג לבו כי לא האמין להם. פירוש עוד יוסף בלדקתו ולא זו מהיות יוסף. וזה לפי שלבו אמין בקרבו ובהיותו מושל על המצרים לא שמע ולא האמין לדבריהם. וזאת היא הבשורה היותר טובה שהביאו ליעקב:

אלוה

1. איך הוא מפרש: "ויפג" ואיך זה מסתדר לו עם אשר קרה כאן?
2. פרשנו מסביר באריכות את הצופה שיש השפעה מכרעת על כלול ובריאותו de האדם כתוצאה ממשהו רוחני-חיצוני, איך זה פועל לדעתו?
3. מה בדיוק קרה כאן שנגזר סכנה לו?
4. בקטע האחרון: "דבר אחר" מביא פרשנו רעיון אחר לחלוטין, מהו?
5. פרשנו קובע כי: "זאת היא הבשורה היותר טובה שהביאו ליעקב", איך ולמה?

1. רש"ר הירש.

פרק מה' פסוקים כו'-כח':

(כו) ויפג לבו. בדרך כלל מדמים "ויפג לבו" אל "מאין הפגות" (איכה ג, מט). פירוש "מאין הפגות": ללא הפסקה. נמצא פירוש "ויפג לבו": לבו עמד, הוא התעלף, — כמובן, מרוב שמחה. ומביאים סיוע לפירוש זה מן האמרה להלן: "ותחי רוח יעקב אביהם" — שפירושו: רוחו שבה לאיתנה. והנה טבעי הדבר, ששמחה כזאת היא למעלה מכוחו של ישיש; אך הכתוב מפרש: "כי לא האמין להם! אם לא האמין להם, לא יכול להתעלף מרוב שמחה. ומכאן, שיש לפרש את "פוג" במשמעות אחרת. "פוג" מורה על הפסקת תנועה. נמצא "ויפג לבו": רוחו נתבלבלה. לבו עמד מתוך ספק, — כי לא האמין להם; הוא לא יכול להסתגל בבת אחת לבשורה הטובה שהגיעה אליו.

אולם כאשר סיפרו לו בפרוטרוט על התנהגותו של יוסף וכו', וכאשר ראה גם את העגלות אשר שלח יוסף לשאת אתו, — ותחי רוח יעקב אביהם. באותה שעה קם מאבל של עשרית שנה, ושוב שרתה עליו שכינה (עי' אונקלוס). ומיד הוא נקרא שוב בשם — (כח) ישראל. מיום שנפרד יוסף מעמו, הוא נקרא תמיד רק "יעקב" — פרט למקרה אחד, היוצא מן הכלל; וגם שם היה זה בשעת התעלות של החלטה, בשעת התאוששות הרוח, ולו רק לרגע. וכן אתה מוצא לעיל לה, כי בשעת האבל על מות רחל הרי הוא אומר: "ויצב יעקב" וגו'; ואילו אחרי ההתאוששות הרי הוא אומר מיד: "ויסע ישראל.

אלוה

1. איך בדרך כלל מפרשים מלה זו?
2. למה כאן לא ניתן לפרש כן ולכן פרשנו מאמר אחרת, ומהו פירושו הוא לזכך?
3. לפי מה ומתי שניה יעקב את צאדתו?
4. פרשנו מנסה להסביר את השימוש בשמות יעקב וישראל ואת הסיבות לפינויית. התוכף להסביר צפ"י הדולמאות?